

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджені особливості принципів і методів фінансового планування виробничо-господарської діяльності підприємств. Проаналізовано процес планування всебічного вивчення дійсності, тенденцій та закономірностей розвитку об'єкту планування та середовища його діяльності.

Ключові слова: мікроекономічний аналіз, специфічні принципи, системний аналіз, довго-, середньо-, короткострокові плани, кон'юнктура ринку, інтенсифікація виробництва.

D. V. MAZUR

Kyiv University of Market Relation, Kyiv, Ukraine

FINANCIAL PLANNING ACTIVITIES OF THE COMPANY

The theme of the article is «Financial planning activities of the company». Features of the principles and methods of financial planning of industrial and economic activity. The process of planning a comprehensive study of reality, trends and patterns of development planning object and environment of its activities.

Keywords: micro analysis, specific principles, systems analysis, long, medium, short-term plans, conjuncture market, the intensification of production.

Постановка питання

На даному етапі економічного розвитку нашої країни лише невелика кількість функціонуючих підприємств приділяє достатню увагу такому процесу, як планування.

Процес планування в максимальній мірі передбачає всебічне вивчення дійсності, тенденцій та закономірностей розвитку об'єкту планування та середовища його діяльності. Найбільш загальною науковою основою планування та середовища його діяльності. Найбільш загальною науковою основою планування є система об'єктивних економічних законів і, в першу чергу, закону попиту та пропонування. В плані підприємства повинні бути реалізовані вимоги цих законів та враховані об'єктивні результати макрота мікроекономічного аналізу стану та тенденції розвитку умов господарювання [1].

Аналіз попередніх досліджень

Питаннями системи галузевого планування займалися багато економістів та вчених, як Білик М.Д., Гузенко О.П., Крамаренко Г.О., Таркуцяк А.О., Попович П.Я., Москалюк В.С., Малич В.А., Коробов М.Я.

Метою даного дослідження є дослідження поняття фінансового планування на підприємстві, визначення принципів і методів ефективності процесу фінансового планування і пошук шляхів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу

Фінансове планування на підприємстві (чи внутрішньофірмове фінансове планування) базується на використанні трьох основних нею систем (або ще їх можна назвати видами фінансового планування) [2]:

- 1) Прогнозування фінансової діяльності.
- 2) Поточне планування фінансовою діяльністю.
- 3) Оперативне планування фінансової діяльності.

Кожній з цих систем фінансового планування притаманний певний період і свої форми реалізації його результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Системи фінансового планування і форми реалізації його результатів на підприємстві

Системи фінансового планування	Форми реалізації результатів фінансового планування	Період планування
1. Прогнозування фінансової діяльності	Розробка загальної фінансової стратегії і фінансової політики по основним напрямкам фінансової діяльності підприємства	до 3-х років
2. Поточне планування фінансової діяльності	Розробка поточних фінансових планів по окремих аспектах фінансової діяльності	До 1 року
3. Оперативне планування фінансової діяльності	Розробка і доведення до виконавців бюджетів, платіжних календарів і інших форм оперативних планових завдань по усім основним питаннях фінансової діяльності	місяць, квартал

Поряд з загальними принципами управління і планування (позаяк друге є функцією першого) існують і специфічні принципи планування, до яких відносять цільову направленість, системність, безперервність, збалансованість, оптимальність використання ресурсів, адекватність об'єкту та предмету планування [3].

Найважливішим принципом планування є вибір та обґрунтування цілей, кінцевої мети, результатів діяльності підприємства. Чітко та зважено визначені кінцеві цілі є вихідним пунктом планування. В загальному випадку відокремлюють п'ять основних цілей підприємства:

- господарсько-економічну, обумовлену вимогами забезпечення високої ефективності виробничої системи, випуску суспільне необхідної конкретної продукції;
- виробничо-технологічну, що відображає основне функціональне призначення підприємства — випуск певної продукції належної якості;
- науково-технічну, тобто постійне прискорення науково-технічного прогресу, що матеріалізується в постійному поліпшенні продукції і оновленні технічної бази виробництва;
- соціальну — якомога повніше забезпечення потреб працівників підприємства в матеріальній та духовній сферах;
- екологічну — забезпечення вимоги відтворюваності ресурсів та виготовлення екологічно безпечної (чистої) продукції.

Пріоритетність тієї чи іншої мети може змінюватись в залежності від економічної політики держави, історичного періоду, екологічного становища в регіоні та світі тощо. В умовах командно-адміністративної системи з її директивним плануванням мали зверхність виробничо-технологічні цілі. При переході до ринкової економіки, з появою підприємств різних форм власності, ліквідацією системи жорсткого централізованого планування цілепокладання на підприємстві стає завданням його керівництва.

Ефективність та реальність планів значною мірою залежить від ступеню реалізації принципу системності. Цей принцип вимагає, щоб планування охоплювало всі сфери діяльності підприємства, усі тенденції, зміни та зворотні зв'язки в його системі. Системний підхід повинен мати місце щодо обґрунтування та вирішення планових завдань на будь-якому рівні управління. За допомогою системного аналізу можна відповісти на такі важливі питання, як: визначення цілей та їх субординація, порівняння альтернативних шляхів та способів досягнення визначених цілей, що відрізняються одна від одної складністю, термінами реалізації, соціальними наслідками тощо. Важливою проблемою та передумовою життєздатності планування є забезпечення його безперервності.

Принцип безперервності означає підтримування безперервної планової перспективи, формування та періодичну зміну горизонту планування, що залежить від загальних соціально-політичних та економічних передумов, темпів науково-технічного прогресу в галузі, тривалості впливу управлінських рішень, ступеню передбачуваності майбутнього. Взаємопогодження довго-, середньо- та короткострокових планів. Своєчасне корегування перспективних та поточних планів, враховуючи початкові сигнали про зовнішні (регіон, економіка в цілому) та внутрішні (всередині самого підприємства) зміни умов господарювання.

Однією із найважливіших вимог до планових рішень є забезпечення оптимальності використання застосовуваних ресурсів. Використання ресурсів підприємства повинно орієнтуватись на потреби, умови та кон'юнктуру ринку, інтенсифікацію виробництва, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, максимально повну реалізацію наявних резервів кращого застосування предметів та знарядь праці, організації виробництва тощо.

Важливою якісною характеристикою плану виступає його збалансованість, тобто необхідна і достатня кількісна відповідність між взаємозв'язаними розділами та показниками плану. Збалансованість являє собою визначальну умову обґрунтованості планів, реальності їх виконання. Головним її проявом є відповідність між потребами в ресурсах та їх наявністю. Принцип збалансованості вимагає також планування ресурсного забезпечення готовності до швидкої та адекватної реакції на зміни в умовах господарювання.

Принцип адекватності системи планування щодо об'єкту та умов його діяльності виходить з того, що оскільки ринкове середовище обумовлює постійну мінливість продукції підприємства, його виробничої та організаційної структури, технологій та факторів виробництва, остільки методи планування, показники та розділи планів, організація самого процесу їх розробки повинні постійно переглядатись, а при необхідності — розроблюватись та застосовуватись поліпшені або принципово нові методи та процедури планування (табл. 2).

Фінансове планування в ринковій економіці розпочинається з прогнозування передбачуваного об'єму продаж. Це одне з найскладніших завдань у фінансовому плануванні, тому для його вирішення використовують різні методи прогнозування, і на їх основі визначають найбільш ймовірні показники.

Від об'ємів реалізації залежить більшість показників фінансового плану: прибуток, платежі до бюджету і позабюджетних фондів, відрахування до резервного фонду й інші фонди підприємства, розміри передбачуваних дивідендів і відсотків по цінних паперах.

При плануванні фінансових показників можуть застосовуватись різні методи фінансового планування. При виборі методів планування необхідно враховувати певні вимоги до них.

Методи планування повинні:

- 1) бути адекватними зовнішнім умовам господарювання, особливостям різних етапів процесу становлення та розвитку ринкових відносин;
- 2) найбільш повно враховувати профіль діяльності об'єкта планування та різноманітність в засобах

та шляхах досягнення основної підприємницької мети — збільшення прибутку;
3) відрізнятися в залежності від виду розроблюваного плану.

Таблиця 2

Рівень ринкової конкуренції та особливості систем планування діяльності підприємства		
Рівень Конкуренції	Відсутність конкуренції або її незначний характер	Значна або досконало розвинута конкуренція
Основна підприємницька мета, відображена в планах	Зростання прибутку шляхом збільшення обсягів виробництва та продажу товарів стабільної номенклатури	Зростання прибутку за рахунок збільшення частки ринку, освоєння нових ринкових сегментів, інтенсивного оновлення продукції (послуг)
Тип стратегічного планування	Довгострокове (на 10, 15, 20 років), екстраполятивного типу, що має на меті збереження або посилення в майбутньому тенденцій минулого стосовно факторів виробництва	Довгострокове (на період, що визначається рівнем динамізму зовнішнього середовища), інтерполятивного типу, тобто виходячи із стратегічної цілі або системи цінностей, що встановлюються на основі прогнозів розвитку зовнішніх факторів
Завдання тактичного (поточного планування)	Максимально можливе використання внутрішніх резервів виробництва, нарощування виробничого потенціалу при незмінному його призначенні	Реалізація передумов, етапних завдань досягнення стратегічних цілей, максимально швидка реакція виробництва на зміни ринкової кон'юнктури, створення резервів мобільності виробництва

Більшість економістів дотримуються приблизно однакової класифікації методів планування [4].
Результати класифікації методів планування за певними ознаками представлені в табл. 3.

Таблиця 3

Класифікація методів планування	
Класифікаційні ознаки	Методи планування
Вихідна позиція для розробки плану	<ul style="list-style-type: none"> • Ресурсний (за можливостями) • Цільовий (за потребами)
Принципи визначення планових показників	<ul style="list-style-type: none"> • Екстраполяційний • Інтерполяційний
Спосіб розрахунку планових показників	<ul style="list-style-type: none"> • Статистичний (пересічних показників) • Чинниковий • Нормативний
Узгодженість ресурсів та потреб	<ul style="list-style-type: none"> • Балансовий • Матричний
Варіантність розроблюваних планів	<ul style="list-style-type: none"> • Одноваріантний (інтуїтивний) • Поліваріантний • Економіко-математичної оптимізації
Спосіб, виконання розрахункових операцій	<ul style="list-style-type: none"> • Ручний • Механізований • Автоматизований
Форма подання планових показників	<ul style="list-style-type: none"> • Табличний • Лінійно-графічний • Логіко-структурний (сітьовий)

Ресурсний метод планування, виділений за ознакою "Вихідна позиція для розробки плану", із урахуванням ринкових умов господарювання та наявних ресурсів може застосовуватись при монопольному становищі підприємства або при слабо розвинутій конкуренції. З посиленням конкурентної боротьби вже потреби ринку попит на продукцію (послуги) стають вихідною позицією, початковим моментом планування. Підприємство самостійно виконує цілепокладання, визначає мету (цілі) діяльності і для її (їх) досягнення формує відповідні плани.

В залежності від сили ринкової влади підприємства застосовуються і різні принципи визначення кінцевого та проміжних значень планових показників. При монопольному положенні, відсутності загрози з

боку конкурентів підприємство впевнене в тому, що розвиток в майбутньому буде здійснюватись із збереженням тенденцій, що склались в минулому. Проміжні та кінцеві (на кінець планового періоду) значення планових показників визначаються методом екстраполяції — на основі динаміки цих показників в минулому, припускаючи, що темпи і пропорції, досягнуті на момент розробки плану будуть збережені в майбутньому.

Принципово протилежним є інтерполятивний метод, за яким підприємство встановлює ціль в майбутньому і виходячи з неї визначає планового періоду та проміжні планові показники.

Тобто в протилежність наступального руху при екстраполяції інтерполятивний метод передбачає зворотний рух — від встановленої мети та відповідного кінцевого значення планових показників з обчисленням проміжних їх величин.

Для визначення ступеню обґрунтованості показників важливим є виокремлення методів планування за способом розрахунку планових завдань.

Статистичний (пересічних показників) метод передбачає використання фактичних статистичних даних за попередні роки, середніх величин при встановленні планових показників. Більш обґрунтованим є чинниковий метод планування у відповідності із яким планові значення показників визначають на основі розрахунків впливу найважливіших чинників, що обумовлюють зміни цих показників. Розрахунки за окремими факторами застосовуються перш за все при плануванні ефективності виробництва (визначенні можливих темпів зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції тощо).

Найбільш точним є нормативний метод планування, суть якого полягає в тому, що планові показники розраховуються на основі прогресивних норм використання ресурсів із врахуванням їх змін в результаті впровадження організаційно-технічних заходів у плановому періоді. Зрозуміло, що застосування цього методу на підприємстві вимагає створення відповідної нормативної бази. Такими нормативами є ставки податків, ставки тарифних внесків і зборів, норми амортизаційних відрахувань, нормативи потреби в оборотних засобах та інші [5].

У фінансовому плануванні застосовується ціла система норм і нормативів, яка включає: загальнодержавні норми, місцеві нормативи, галузеві нормативи і нормативи господарюючого суб'єкта.

Загальнодержавні нормативи є єдиними на всій території України. До них відносяться: ставки загальнодержавних податків, амортизаційні норми, ставки внесків на пенсійне і соціальне страхування й інші. До місцевих відносяться ставки місцевих податків і зборів.

Галузеві нормативи діють у межах окремих галузей або за групами організаційно-правових форм господарюючих суб'єктів (малі підприємства, акціонерні підприємства і т.д.). Сюди входять норми граничних рівнів рентабельності підприємств-монополістів, граничні норми відрахувань у резервний фонд, норми амортизаційних відрахувань та інші.

Нормативи господарського суб'єкта – це нормативи які розробляються безпосередньо господарчим суб'єктом і використовується ним для регулювання виробничо-торгівельним процесом і фінансовою діяльністю. До цих нормативів відносяться потреби в оборотних коштах, норми кредиторської заборгованості, що постійно знаходяться у розпорядженні господарюючого суб'єкта, норми запасів сировини, матеріалів, товарів, тари, нормативи розподілу фінансових ресурсів і прибутку, норматив відрахувань у ремонтний фонд та інші.

Узгодженість при плануванні потреб із необхідними ресурсами для їх задоволення забезпечується за допомогою балансового методу. Його суть зводиться до розробки спеціальних таблиць-балансів, в одній частині яких з різним ступенем деталізації показують всі напрямки витрачання ресурсів у відповідності із потребами, а в другій — джерела надходження цих ресурсів. В процесі розробки балансу має бути вирішене таке основне завдання: забезпечити рівність між вказаними двома частинами балансу. Баланси на підприємстві розробляються для різних видів ресурсів (матеріальні, трудові, фінансові).

Матричний метод планування є подальшим розвитком балансового методу і являє собою побудову моделей взаємозв'язків між виробничими підрозділами та показниками.

В сучасних умовах господарювання на підприємствах звичайно розробляють не один, а декілька варіантів плану. Показники окремих його розділів (найбільш важливих) мають бути оптимізовані за допомогою економіко-математичного моделювання.

Висновки і перспективи подальшого дослідження

Запропонований підхід до процесу планування дозволить забезпечити систему ухвалення рішень. При застосуванні вказаних принципів і методів фінансового планування швидко можна визначити відповідність бажаному положенню компанії в майбутньому вироблених програм підвищення економічного потенціалу.

Тісна зв'язка елементів роботи у сфері перспективного і поточного планування забезпечує можливість виробляти продукцію відповідно до потреб ринку. Сформованим елементом фінансового планування притаманний певний період і свої форми реалізації його результатів. Сформована система використання принципів і методів планування забезпечує взаємодію між ланками усередині того або іншого плану, тобто кожен елемент поточного або середньострокового плану пов'язаний з відповідним елементом плану більшої тривалості дії. В той же час усі елементи певного плану також взаємодіють між собою.

Література

1. Наказ Міністерства економіки України від 22.05.2002 р. № 145 “Про затвердження Методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування в торгівельній діяльності” // Українська інвестиційна газета. – 14.01.2003. – № 1. – С. 1–19.
2. Гузенко О.П. Фінансове планування на промислових підприємствах / О.П. Гузенко // Фінанси України: журнал. – 2003. – № 11. – С. 73–76.
3. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і управління / Г. О. Крамаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 223 с.
4. Свінцицька О.М. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / Свінцицька О.М. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – 232 с.
5. Таркуцяк А.О. Фінансовий аналіз / Таркуцяк А.О. – К., 2008. – 136 с.

References

1. Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 22.05.2002 r. № 145 “Pro zatverdzhennya Metodychnykh rekomendatsiy z formuvannya skladu vytrat ta poryadku yikh planuvannya v torhive'l'niy diyal'nosti” // Ukrayins'ka investytsiyna hazeta vid 14.01.2003 r. – № 1. – s. 1-19.
2. Huzenko O.P. Finansove planuvannya na promyslovykh pidpryyemstvakh - Finansy Ukrainy: zhurnal, 2003 r. № 11, s. 73 – 76
3. Kramarenko H. O. Finansovyy analiz i upravlinnya. – K.: Tsentr navchal'noyi literatury, 2005. – 223 s.
4. Svintsyts'ka O.M. Planuvannya diyal'nosti pidpryyemstva: Navch. posib. – K.: Vyd- vo Yevrop. un-tu, 2009. – 232 s. Bibliohr.: s. 225 – 226.
5. Tarkutsyak A.O. Finansovyy analiz. – K., 2008. – 136 s.

Надійшла 17.11.2014; рецензент: д. е. н. Бондаренко В. М.